

ответственности оказывается более мягким ввиду особенностей исполнения: меньший срок на обращение к исполнению (постановление о наложении административного взыскания не подлежит исполнению, если не было обращено к исполнению в течение 3 месяцев, в то же время ч. 1 ст. 468 устанавливает срок в 3 года).

Следует указать на недопустимость рассмотрения дел о неуважении к суду тем же судьей или тем же составом суда. Ибо в данном случае нарушается важнейший принцип судопроизводства *ne potest iudex in propria causa*. Дела о наложении административного взыскания за неуважение к суду должны рассматриваться административным судьей на основании протокола, составленного секретарем судебного заседания.

В связи с тем, что административная и процессуальная ответственность за неявку наступают за схожие составы встает вопрос о конкуренции видов ответственности. На наш взгляд, ввиду того, что данные правонарушения имеют различные объекты, при наличии к тому оснований могут применяться как меры процессуальной, так и меры административной ответственности. В данном случае речь идет об идеальной совокупности правонарушений.

7. Следует указать на то, что ст. 402 УК в отношении свидетелей по гражданским делам предусматривает возможность привлечения к уголовной ответственности за уклонение от дачи показаний. Уклонение от дачи показаний может иметь место и в виде неявки в судебное заседание, причем привод не всегда эффективен, по той причине, что от него также можно уклоняться. Объект процессуального правонарушения и преступления в данном случае совпадают, а потому представляется, что меры уголовной ответственности должны применяться только после привлечения к процессуальной ответственности злостно уклоняющихся свидетелей, в отношении которых не удалось осуществить привод.

Литература

1. О введение в действие новых Почтовых правил. Приказ Министерства связи и информатики № 106 от 24.11.1992 г.

ГУМАНІЗМ І ВЯРШЭНСТВА ПРАВА Ў СТАТУТАХ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА

Т. М. Фадзеева

Вяршэнства права і гуманізм – адны з найважнейшых прынцыпаў права ў сучаснай тэорыі прававой дзяржавы. Гэтыя прынцыпы замацаваны ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. Так, у артыкуле 7-ым прама гаворыцца: «У Рэспубліцы Беларусь устанаўліваецца прынцып вяршэнства

права. Дзяржава, усе яе органы і службовыя асобы дзейнічаюць у межах Канстытуцыі і прынятых у адпаведнасці з ёю актаў заканадаўства». Прынцып гуманізму закладзены ў аснову артыкула 2-га: «Чалавек, яго правы, свабоды і гарантыі іх рэалізацыі з'яўляюцца найвышэйшай каштоўнасцю і мэтай грамадства і дзяржавы».

Адмысловае ўвасабленне прынцыпаў вяршэнства права і гуманізму мы знаходзім у Статутах Вялікага княства Літоўскага. «Адмысловасць» увасаблення ў тым, што Статуты з'яўляюцца помнікамі феадальнага права, а гэта значыць, што пры ўсім магчымым гуманізме гэтыя зводны законы ў першую чаргу былі арыентаваны на вышэйшыя саслоўі, абаранялі правы і інтарэсы феодалаў.

Ужо ў агульназемскім прывілеі Жыгімонта Казіміравіча 1506 г. правы і вольнасці гарантаваліся не толькі вышэйшым саслоўям і мяшчанам (як у ранейшых прывілеях, у прыватнасці Казіміра 1447 г. і Аляксандра 1492 г.), але «жыхарам і наогул асобам усякага стану і становішча» (артыкул 2) [1, с. 92], што сведчыць аб распаўсюджанні гуманістычных ідэй, ідэй Рэфармацыі. Насамрэч Княства заставалася, канешне, феадальнай дзяржавай і таму не магло па азначэнні надзяляць аднолькавымі правамі вышэйшыя і ніжэйшыя саслоўі насельніцтва. У гэтым жа прывілеі сцвярджаецца, быццам бы князя абіралі ўсе насельнікі дзяржавы, што немагчыма, паколькі палітычна (і не толькі) бяспраўныя ніжэйшыя саслоўі не маглі ўдзельнічаць у выбарах. Аднак змяшчэнне ў прывілеі паддзенай вышэй нормы не з'яўляецца зусім выпадковым. Яно сведчыць аб жаданні князя быць падтрыманым усімі жыхарамі і, зноў-жа, аб распаўсюджанні гуманізму.

У Статуце Вялікага княства Літоўскага 1529 г. прынцып гуманізму праявіўся ў форме замацавання адзінства права для ўсіх падданных Княства. Норма аб адзінстве права была юрыдычна замацавана ўпершыню, яе замацоўваў артыкул 9 раздзела I: «Тэж хочем и вставляем, и вечными часы маеть быти ховано, иж вси подданные наши, так вбогие, яко и богатые, которого раду колве або стану были бы, ровно а одностайным тым писаным правом мають сужоны быти» [2, с. 34].

Статут 1566 г. замацоўвае прынцып адзінства права ў арт. 1 і 17 р. I, дадаючы, што гэтым жа адзіным правам патрэбна судзіць і чужаземцаў на тэрыторыі Княства. У арт. 39 р. III гаспадар абяцае «кождому стану всимъ заровно однакую справедливость чинить...», а таксама забараняецца «стати и зычностью быти одной стороне», патрабуецца «просто каждому справедливость делати» [3, с. 64], чым пацвярджаюцца палажэнні аб адзінстве права.

У Статуце 1588 г. прынцып адзінства права замацаваны ў самым першым артыкуле: «Напрод мы, господар, обещуем и шлюбуем..., иж

всех княжат, панов рад, духовных и светских, панов хоруговных, шляхту, места и всех подданных наших... почоншы от вышшого стану аж до нижшого, тыми одными правы и артыкулы, в том же статуте нижей писаными... судити и справовати маем. Также чужоземцы заграничники Великого князства Литовского, прыеждчыє и яким кольвек обычаем прибылые люди, тым же правом мають быть сужоны ...» [4, с. 80].

Уплыў гуманістычных ідэй выразна адчуваецца пры чытанні раздзела XIV Статута 1588 г. – «О злодействе всякого стану», прысвечанага крымінальнаму праву. Так, у арт. 3 агаворваецца, што ў выпадку сумневаў у віне падсуднага суд павінен схіляцца да вызвалення ад пакарання («...А вед же суд подобенства всякие на доброй бачности мети маеть и в речах вонтпливых склоннейший маеть быти ку вызволенью, нижли ку каранью» [4, с. 332]). Фактычна ў Статуце 1588 г. юрыдычна замацоўваўся прынцып прэзумпцыі невінаватасці. Акрамя таго, арт. 36 р. XIV забараняў ужываць назву «чэлядзь нявольная» (бо, як пісаў Сапега ў звароце да ўсіх грамадзян Княства, прыкладзеным да Статута 1588 г., чалавеку «ничого не маеть быти дорожшого над вольность» [4, с. 47]), уводзячы новую назву для гэтай катэгорыі насельнікаў – «чэлядзь дворная» [4, с. 347].

Аб распаўсюджанні гуманізму сведчыць таксама арт. 3 р. III Статута 1588 г. – «О захованью в покою всех подданных наших, обывателей того паньства з стороны розного розуменья и уживанья набоженства хрестияньского». Падобных нормаў не ўтрымлівалі папярэднія Статуты. У гэтым артыкуле вялікі князь абавязваецца захоўваць парадак у дзяржаве ў сувязі з існаваннем розных рэлігій (галоўным чынам каталіцтва і праваслаўя): «А иж теж привилъем и поприсяженьем нашим ест утвержоно покою межы розными в релии стеречи... А меновите то поприсегнути: покой посполитый межы розорванными и розными людьми в вере и набоженстве заховывать...» [4, с. 112–113].

У прыкладзеных да Статута 1588 г. прысвечэнні Жыгімонту і звароце да ўсіх саслоўяў Лева Сапегі быў тэарэтычна абргунтаваны прынцып вяршэнства права, які знайшоў увасабленне ў нормах Статута. Прынцып вяршэнства права заключаецца ў тым, што ніхто, ніякая службовая асоба ці дзяржаўны орган, не выключаецца з-пад уплыву права, а наадварот, абавязваецца дзейнічаць у адпаведнасці з прававымі нормаўмі. Ідэя вяршэнства права, якая мае непасрэднае дачыненне да прававой дзяржавы, стала сапраўдным здабыткам юрыдычнай думкі ў Вялікім княстве Літоўскім XVI ст.

Прысвечэнне Жыгімонту Сапега пачынае са слоў аб тым, што гаспадароў (г. зн. кіраўнікоў дзяржавы), якія «не правом яким описаным

або статутом, але толькі сваім зданьнем і уподобаньнем владнасьць... ростегалі», людзі, «брыдечысе іх панаваньнем», называлі тыранамі [4, с. 44]. Гэта нібыта перасцярога Жыгімонта, да гэтай самай думкі Сапега вяртаецца і ў канцы прысьвячэння. Ён піша: «... за шаслівы народ себе быти почитаем... же не толко абы водлуг воли и уподобанья своего [гаспадары] над нами звирхность свою господарскую ростегати мели, але и сами нам поводом до того были, абысмы себе права яко наибольшие сторожы посполитое вольности творыли и болшей владности звирхности господарской над собою не попускали, одно покол бы им певную границу панования их над нами права замерили...» [4, с. 45]. Гэтым падкрэсліваецца, што ўладу сваю гаспадар павінен ажыццяўляць толькі ў межах, якія яму дазваляе права. Па артыкулах Статута 1588 г. вялікі князь абавязваўся дзейнічаць згодна з яго нормамі. Прынамсі, у арт. 5 р. III, дзе размова ідзе пра захаванне маёмасці і правоў жыхароў Княства, ёсць такія словы: «А... привилеев так в посполитости, яко и каждому зособна, не маем ани будем мочи давати против сего статуту и артыкулов...» [4, с. 115].

Прынцыпы адзінства і вяршэнства права – новыя ў XVI ст. і, безумоўна, вельмі прагрэсіўныя ідэі. Ім, аднак, супярэчаць шматлікія артыкулы Статутаў (напрыклад, арт. 18 раздз. III Статута 1588 г., у якім гаворыцца, што простыя людзі, г.зн. не шляхціцы, не маюць права займаць пасады ў Княстве). Інакш і быць не магло, бо Вялікае княства Літоўскае было дзяржавай феадальнай. Тым не менш, абвяшчэнне гэтых гуманістычных ідэй – сведчанне зараджэння новай дзяржаўна-прававой тэорыі.

Літаратура

1. Я. Юхо, А. Абрамовіч, Т. Доўнар, У. Сатолін. Дагаворы і граматы як крыніцы беларускага феадальнага права: Дапаможнік. – Мн.: БДУ, 2000. 127 с.
2. Статут Великого княжества Литовского 1529 года (под ред. К.И. Яблонского). - Мн., 1960.
3. Р. А. Васілевіч, Т. І. Доўнар, І. А. Юхо. Гісторыя канстытуцыйнага права Беларусі. – Мн.: Права і эканоміка, 2001. 363 с.
4. Статут Вялікага княства Літоўскага 1588: Тэксты. Давед. Камент. / Гал. рэд. І. П. Шамякін.- Мн.: БелСЭ, 1989. 573 с.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ВОЗБУЖДЕНИЯ НАДЗОРНОГО ПРОИЗВОДСТВА

М. В. Харченко

В качестве одной из стадий гражданского процесса в литературе выделяют надзорное производство. В доктрине гражданского процессуального права под стадией процесса понимают совокупность процессуаль-